

Justitieombudsmannen
Lars Lindström

Inspektion av Luleå tingsrätt den 3–5 december 2018

Inledning

Den 3–5 december 2018 genomförde justitieombudsmannen Lars Lindström tillsammans med byråchefen Carina Sjögren och föredragandena Karl Hägg, Madeleine Nilsson och Mikael Wibeck en inspektion av Luleå tingsrätt.

Inledande samtal

Inspektionen inleddes måndagen den 3 december 2018 med att JO och hans medarbetare togs emot av lagmannen och chefsadministratören. De informerades om förhållandena vid tingsrätten och uppgav i huvudsak följande:

Tingsrätten har 33 anställda, varav 18 jurister – lagmannen, fem rådmän, tre tingsfiskaler och nio notarier. Lagmannen är närmaste chef för juristerna. Tingsrätten är indelad i tre enheter; enheten för dömande personal, kanslienheten och den administrativa enheten. Kanslienheten består av tolv domstolshandläggare varav en är t.f. kanslienhetschef. Den administrativa enheten, inom vilken det finns en servicegrupp som är gemensam med förvaltningsrätten, består av tre personer och leds av chefsadministratören.

Sedan september 2018 är en ordinarie domare samordningsansvarig för rådmännen och tingsfiskalerna och för närvarande är två notarier samordningsansvariga för notarierna. Detta innebär att de har ansvar för schemalagningen.

De indispositiva tvistemålen, som tidigare inledningsvis lottades på två beredningsansvariga domare, lottas nu direkt på alla domare, precis som de dispositiva tvistemålen. Brottmålen lottas på en fiktiv enhet för beredning. Det finns en beredningsansvarig domare som även är samordningsansvarig och fördelar brottmål som kan avgöras på handlingarna. När ett brottmål sätts ut till huvudförhandling övergår beredningsansvaret för målet till den domare som är uppsatt som ordförande vid förhandlingen.

De s.k. förenklade tvistemålen (FT-målen) lottas inte direkt på notarier. Omlottning av sådana mål till notarier sker endast när respektive domare anser att det är lämpligt.

Fr.o.m. februari 2019 ska alla mål direktlottas på domstolshandläggarna på kanslienheten, alltså var för sig.

När det gäller ärenden rörande underrättelser från boutredningsmän i enlighet med 19 kap. 14 a § andra stycket ärvdabalken, ÄB, har tingsrätten tidigare inte haft några rutiner för att bevaka dessa ärenden. Det har nu åtgärdats.

Det har nyligen skett ett generationsskifte vid tingsrätten. Tre av fem rådmän har på relativt kort tid bytts ut och tingsrätten har fått hjälp av förstärkningsstyrkan för att klara verksamheten under vakanserna. Tingsrätten har även tidvis tagit hjälp av pensionerade domare.

Sedan ett år tillbaka har tingsrätten tre ordinarie tingsfiskalsplatser, mot tidigare två. Det händer dock inte sällan att det blir glapp i tillsättningen av nya tingsfiskaler då det generellt sett är svårt att rekrytera på grund av de långa avstånden inom hovrättens domkrets.

3700 mål beräknas komma in till tingsrätten 2018. Det är en markant ökning från tidigare år. Tillströmningen av mål och personalomsättningen (som var 33 % 2017) har gjort att arbetsläget varit mycket ansträngt de senaste två åren. Det är framförallt brottmålen som ökar i antal. Under det senaste halvåret har även de ordinarie tvistemålen ökat markant i antal. Det har också skett en stor ökning av antal mål där handlingarna i målet måste skickas på översättning innan de kommuniceras med parterna, vilket fördröjer handläggningen.

Tingsrätten har klarat regeringens verksamhetsmål beträffande omloppstiderna för tvistemålen. Sista året har tingsrätten inte klarat verksamhetsmålen vad gäller brottmålen. Även tvistemålen har dragit iväg sista halvåret och per den 31 oktober 2018 hade tingsrätten totalt 305 mål i överbalans.

Tingsrättsbyggnaden byggdes om och fick även en tillbyggnad under åren 2012–2014. Sedan dess har Kriminalvården ett eget garage och separata ingångar och utrymmen för de frihetsberövade. I dessa utrymmen finns bl.a. kameraövervakning och anpassade toaletter med signalanordning i stället för vred.

Det finns elva förhandlingssalar som tingsrätten delar med förvaltningsrätten, varav tre är mindre sammanträdesrum. Hovrätten har historiskt sett haft ting i en av salarna varannan vecka, men det blir allt vanligare att förhandlingar i stället hålls via videolänk. Tingsrätten har även tingsställe i Piteå.

JO hade före inspektionen fått del av bl.a. arbetsordningen för tingsrätten, verksamhetsplanen för 2018 och ett organisationsschema. Under inspektionen fick JO även del av en presentation av domstolen.

Inspektionens omfattning

Vid granskningen kontrollerades de 25 äldsta pågående brottmålen, de 25 äldsta pågående tvistemålen, de 25 äldsta pågående ärendena, de 25 senast avgjorda brottmålen, de 25 senast avgjorda tvistemålen och de 25 senast avgjorda ärendena. Vidare kontrollerades de 15 äldsta pågående respektive de 15 senast avgjorda tvistemålen, brottmålen och ärendena som handlagts av notarier samt de 20 senaste häktningsbesluten och de 20 senaste konkursbesluten. Även underrättelser från boutredningsmän avseende förvaltningen under 2017 och 2018 i enlighet med 19 kap. 14 a § andra stycket ÄB kontrollerades.

JO gick även igenom tingsrättens ärenden om hemliga tvångsmedel för 2017 och 2018. Tingsrättens dom- och beslutsböcker för 2017 och 2018 granskades vidare stickprovsvis.

JO hade inför inspektionen även begärt att få ta del av ansökningar och beslut i administrativa ärenden där en part lämnat in en ansökan enligt lagen (2009:1058) om förtursförklaring i domstol. Några sådana ärenden fanns emellertid inte.

JO granskade också de lokaler och rum där de frihetsberövade förvaras inför och, i förekommande fall, under tingsrättens förhandlingar. JO tog bilder av dessa utrymmen.

Under inspektionen erhöles muntliga upplysningar rörande handläggningen av vissa mål och ärenden. De uppgifter som framkom vid dessa samtal med domstolens personal redovisas inte i detalj i protokollet men har beaktats vid ställningstagandena.

Avslutande sammanträde

Vid ett avslutande sammanträde onsdagen den 5 december 2018 hölls en översiktlig genomgång med personal från tingsrätten då de iakttagelser som hade gjorts vid granskningen redovisades. JO Lars Lindström konstaterade inledningsvis att tingsrätten föreföll välskött, att den hade en bra och lättöverskådlig ordning i akterna och att domarna och besluten överlag var välmotiverade.

Iakttagelser och bedömningar

Brottmål

Utfärdande av stämning i brottmål

Vid inspektionen iaktogs ett stort antal brottmål i vilka det tog lång tid innan stämning utfärdades. Några exempel på det var följande mål:

I mål B 2076-17 gav åklagaren in en tilläggsstämning den 9 oktober 2017. Den 1 mars 2018 utfärdade tingsrätten stämning.

Mål B 3354-17 inleddes genom att åtal väcktes den 14 december 2017. Stämning utfärdades den 27 februari 2018.

Mål B 141-18 inleddes genom att stämningsansökan kom in till tingsrätten den 16 januari 2018. Stämning utfärdades den 22 mars 2018.

Mål B 807-18 inleddes genom att åtal väcktes den 16 mars 2018. Den 15 augusti 2018 utfärdade tingsrätten stämning.

I mål B 911-18, som inleddes den 29 mars 2018 med en framställning om förordnande av ett målsägandebiträde, skickade åklagaren in en stämningsansökan den 28 maj 2018. Stämning utfärdades den 22 augusti 2018.

Mål B 1570-18 inleddes genom att åtal väcktes den 5 juni 2018. Stämning utfärdades den 5 september 2018.

JO Lars Lindström: När en stämningsansökan kommer in till rätten ska enligt 45 kap. 8 § rättegångsbalken, RB, prövas om ansökan ska avvisas. Denna prövning bör ske snarast och torde i allmänhet göras i anslutning till att stämningsansökan kommer in till rätten. Om ansökan inte avvisas ska rätten enligt 45 kap. 9 § RB utfärda stämning på den tilltalade att svara på åtalet. Någon tidsfrist för utfärdande av stämning har inte föreskrivits men bestämmelsen torde förutsätta att stämning utfärdas utan dröjsmål. Det är angeläget att så sker, dels av det skälet att den tilltalade inte ska vara ovetande om att åtal väckts, dels eftersom vissa rättsverkningar är knutna till den tidpunkt då den tilltalade delges stämningen. Om en domare har fattat ett beslut om att stämning ska utfärdas, bör ett sådant beslut snarast verkställas av kanslienheten.

Det är givet att det kan fordras viss tid för överväganden av rättslig art innan ett beslut om att utfärda stämning kan fattas. Ibland kan ett visst dröjsmål med att utfärda stämning vara befogat av mera praktiskt betonade skäl, t.ex. därför att en kallelse till huvudförhandling ska ske i stämningen och en tingsdag är under planering eller på grund av att ett skadeståndsanspråk inväntas. I ett brottmål bör emellertid stämning inte utfärdas senare än inom ett par veckor efter det att stämningsansökan kommit in till rätten (se JO 1989/90 s. 30).

Det är således inte godtagbart att det dröjde så lång tid som i de nu redovisade målen innan stämning utfärdades.

Brottmål som ska avgöras utan huvudförhandling – långsam handläggning

Vid inspektionen iaktogs att flera enklare brottmål, som skulle avgöras utan huvudförhandling, inte hade blivit avgjorda trots att de sedan länge var klara för avgörande. Några exempel på det var följande:

I mål B 1323-17 väckte åklagaren åtal den 9 maj 2017. I stämningsansökan uppgav åklagaren att målet kunde avgöras på handlingarna, dvs. utan huvudförhandling. Tingsrätten utfärdade stämning en månad senare med information om att rätten avsåg att avgöra målet utan huvudförhandling. Den tilltalade delgavs stämningen den 29 juni 2018. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

I mål B 2017-17 gavs stämningsansökan in den 24 juli 2017. Målet var klart att avgöra den 29 november 2017. Den 5 november 2018 kom det in en förfrågan om målet från åklagaren. Målet avgjordes den 19 november 2018, alltså ett år och fyra månader efter det att det kom in och nästan ett år efter det att det var klart för avgörande.

I mål B 2075-17 ställdes huvudförhandlingen in efter det att den tilltalade hade erkänt gärningen och målet bedömdes kunna avgöras på handlingarna. Detta hände den 16 augusti 2018. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

I mål B 2076-17 väckte åklagaren åtal den 1 augusti 2017 och stämning utfärdades den 15 augusti 2017. Den 9 oktober 2017 gav åklagaren in en tilläggsstämning och först den 1 mars 2018 utfärdade tingsrätten återigen stämning. Tingsrätten tog denna gång hjälp av Svensk delgivningsservice för att delge stämningsansökningarna med den tilltalade. Den 17 april 2018 kom ett hindersbevis in. Därefter vidtogs inga åtgärder i målet förrän den 21 juni 2018 då stämningarna på nytt skickades till den tilltalade. Efter att denne blivit delgiven och kommit in med ett yttrande uppgav åklagaren i en skrivelse till tingsrätten den 28 augusti 2018 att målet alltjämt kunde avgöras utan huvudförhandling. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

I mål B 737-18 väckte åklagaren åtal den 13 mars 2018. Tingsrätten utfärdade stämning den 28 mars 2018 med information om att rätten avsåg att avgöra målet utan huvudförhandling. Den tilltalade delgavs stämningen den 7 juni 2018. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

I mål B 776-18 väckte åklagaren åtal den 16 mars 2018. Tingsrätten utfärdade stämning den 28 mars 2018 med information om att rätten avsåg att avgöra målet utan huvudförhandling. Den tilltalade delgavs stämningen den 18 juni 2018. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

I mål B 1234-18 väckte åklagaren åtal den 3 maj 2018. Tingsrätten utfärdade stämning den 14 maj 2018 med information om att rätten avsåg att avgöra målet utan huvudförhandling. Den tilltalade delgavs stämningen den 18 maj 2018. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

JO Lars Lindström: Att mål blir liggande på detta sätt är inte acceptabelt. De mål som ännu inte blivit avgjorda bör avgöras snarast.

Passiv handläggning innan målet sätts ut till huvudförhandling

I mål B 1467-11, som inleddes den 20 maj 2011 genom en framställan om offentlig försvarare, kom stämningsansökan in den 11 maj 2016. Stämningar utfärdades och den 16 november 2017 hade de båda tilltalade delgivits stämning. Därefter dröjde det till den 23 november 2018 innan tingsrätten kallade till huvudförhandling i februari 2019.

Mål B 1162-18 inleddes genom att åklagaren gav in en stämningsansökan den 25 april 2018. Åklagaren uppgav i stämningsansökan att målet kunde avgöras

utan huvudförhandling. Tingsrätten utfärdade stämning den 4 maj 2018. Den tilltalade delgavs stämningen den 17 maj 2018. Därefter hände ingenting i målet förrän den 19 november 2018 då tingsrätten kallade parterna till en huvudförhandling.

JO Lars Lindström: Att mål blir liggande länge innan de sätts ut till huvudförhandling och avgörandena därför avsevärt fördröjs är inte acceptabelt.

Passiv handläggning vid s.k. utevarohäktning

I mål B 1920-16 gav åklagaren den 26 september 2016 in en stämningsansökan avseende olaga förföljelse. Tingsrätten utfärdade stämning och kallade till huvudförhandling. Efter att det framkommit nya misstankar om brott i form av överträdelse av kontaktförbud begärde åklagaren att den tilltalade skulle häktas. Tingsrätten beslutade den 7 oktober 2016 att häkta den tilltalade i hennes utevaro såsom på sannolika skäl misstänkt för olaga förföljelse och överträdelse av kontaktförbud. Den tilltalade befann sig enligt uppgift i Ukraina.

Den 21 november 2016 ställdes huvudförhandlingen in på grund av bristande delgivning. Sedan hände ingenting i målet förrän den 9 maj 2017 då den tilltalade själv gav in en begäran om byte av försvarare per mejl. Den tilltalade påminde tingsrätten om svar två gånger, den 12 och 29 maj 2017. Tingsrätten avslog hennes begäran om byte av försvarare i ett beslut den 2 juni 2017. Tingsrätten gjorde i samband med detta, såvitt framgick av dagboksbladet i målet, inga försök att delge henne stämningsansökan.

Den 31 augusti 2017 begärde försvarararen sitt entledigande. Tingsrätten fattade ett beslut om entledigande och förordnande samtidigt en ny försvarare den 14 september 2017. Den 19 oktober 2018 beslutade åklagaren att lägga ner förundersökningen om överträdelse av kontaktförbud då preskription hade inträtt. I ett beslut den 22 oktober 2018 konstaterade tingsrätten att samtliga gärningar som den tilltalade hade häktats för (även de för vilka åtal väckts) hade preskriberats och upphävde häktningsbeslutet.

JO Lars Lindström: Även när en tilltalad är utevarohäktad måste tingsrätten göra aktiva eftersökningar av honom eller henne. I det här fallet är det anmärkningsvärt att tingsrätten inte ens när den tilltalade själv vid upprepade tillfällen kontaktade tingsrätten per mejl försökte delge henne stämningsansökan. Tingsrätten bör ha rutiner för uppföljning av vad som sker i anledning av utevarohäktningen. Vidtagna åtgärder bör dokumenteras.

Bevakning i mål där personefterlysning förekommer

I mål B 1091-17 gavs en stämningsansökan in den 13 april 2017. I den uppgav åklagaren att målet kunde avgöras utan huvudförhandling. Stämning utfärdades den 3 maj 2017, varefter tingsrätten tog hjälp av polismyndigheten för att delge den tilltalade stämningen. Den 12 oktober 2017 kom ett hindersbevis in från polismyndigheten. Därefter dokumenterades inga vidtagna åtgärder i målet förrän den 25 april 2018 då tingsrätten gjorde en framställning om en s.k.

person efterlysning. Efter detta dokumenterades heller inga försök från tingsrättens sida att hitta den tilltalade. Vid JO:s inspektion noterades att brottet kunde vara preskriberat och att person efterlysningen därför torde kunna återkallas och målet avslutas.

JO Lars Lindström: Även när en tilltalad är person efterlyst måste tingsrätten göra aktiva eftersökningar för att hitta honom eller henne, t.ex. i form av olika registerslagningar. Samtliga vidtagna åtgärder bör dokumenteras, vilket tingsrätten inte har gjort i det här fallet. Att målet blev liggande utan åtgärder mellan den 12 oktober 2017 och den 25 april 2018, dvs. under sex månader, är inte godtagbart. Tingsrätten bör snarast kontrollera om målet kan avgöras.

Passiv handläggning i ett mål med delgivningssvårigheter i ett annat land

I mål B 1260-17 gavs en stämningsansökan in den 4 maj 2017. Efter det att handlingarna hade översatts till ett annat språk skickades stämning ut den 27 juni 2017. Den 3 oktober 2017 skickade tingsrätten en begäran om rättslig hjälp med delgivningen till ett annat land. Begäran kom åter till tingsrätten den 27 oktober 2017 och en ny begäran skickades ut den 20 november 2017. Den 24 januari 2018 inkom ett svar från den utländska myndigheten att den tilltalade inte kunde delges. Svaret skickades på översättning till svenska den 20 april 2018 och översättningen kom in till tingsrätten den 26 april 2018. Den 22 maj 2018 skickade tingsrätten ett föreläggande till åklagaren med en begäran om nya adressuppgifter till den tilltalade. Den 8 juni 2018 meddelade åklagaren att denne inte hade någon ny adressuppgift till den tilltalade. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

JO Lars Lindström: Det har tagit för lång tid mellan tingsrättens handläggningsåtgärder i detta mål. Sedan den 8 juni 2018 har inga åtgärder vidtagits, vilket inte är godtagbart.

Handläggning av ett mål där handlingar översatts till ett annat språk

Mål B 2420-17 inleddes genom att åtal väcktes den 13 september 2017. Åklagaren uppgav i stämningsansökan att målet kunde avgöras utan huvudförhandling. Tingsrätten utfärdade stämning den 10 november 2017 och den 28 december 2017 delgavs den tilltalade stämningen genom stämningsman.

Den 27 februari 2018 skickade tingsrätten stämningsansökan och förundersökningsprotokollet tillsammans med utfärdandet av stämningen på översättning till ett annat språk. Handlingarna – både på svenska och på det andra språket – skickades den 19 mars 2018 på nytt till stämningsman för delgivning med den tilltalade. Den tilltalade delgavs handlingarna den 23 mars 2018. Därefter hände ingenting i målet förrän den 24 juli 2018 då åklagaren lämnade in en tilläggsstämmning. Åklagaren uppgav i stämningsansökan att även detta åtal kunde avgöras utan huvudförhandling.

Den 17 augusti 2018 utfärdade tingsrätten stämning och den tilltalade delgavs tilläggsstämmningen den 31 augusti 2018. Den 22 oktober 2018 skickade

tingsrätten tilläggsstämningen på översättning till det andra språket. Översättningen skickades till den tilltalade den 24 oktober 2018. Den 21 november 2018 skickades tilläggsstämningen i svensk version på nytt till den tilltalade som delgavs denna den 22 november 2018. Därefter hade inga åtgärder vidtagits i målet.

JO Lars Lindström: Även i det här målet har det gått lång tid mellan tingsrättens handläggningsåtgärder; handläggningen har alltså periodvis helt stannat av och därmed fördröjt målets slutliga avgörande. Vidare synes handlingarna i målet ha delgetts den tilltalade i dubbla omgångar, vilket måste ha tett sig förvirrande för den tilltalade och har inte skapat förtroende för domstolen. Tingsrätten bör se över sina rutiner när det gäller översättningar av handlingar i brottmål.

Ofullständig gärningsbeskrivning till grund för stämning och fällande dom

I mål B 2637-17 väckte åklagaren den 31 oktober 2017 åtal mot två tilltalade. Åtalet avsåg mened och gärningsbeskrivningen var utformad enligt följande:

[...] och [...] har båda i samband med en huvudförhandling i brottmål vid Luleå tingsrätt hörts som vittnen. De har båda avlagt ed och erinrats om edens vikt och sanningsplikt. De har var och en för sig i sina respektive vittnesmål därefter lämnat osanna uppgifter eller förtigit sanningen. Det hände den 4 juli 2017 vid Luleå tingsrätt, Skeppsbrogatan 41, Luleå kommun. Deras vittnesmål var av direkt betydelse för saken domstolen hade att pröva i målet.

[...] och [...] begick sina respektive gärningar med uppsåt.

Lagrums 15 kap 1 § 1 st brottsbalken

Tingsrätten dömde den 14 februari 2018 de båda tilltalade till ansvar för mened i enlighet med gärningsbeskrivningen.

JO Lars Lindström:

A. Rättslig reglering m.m.

Enligt 15 kap. 1 § första stycket brottsbalken, BrB, döms den som under laga ed lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen för mened till fängelse i högst fyra år, eller om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader. Enligt 30 kap. 3 § RB får en dom i brottmål inte avse annan gärning än den för vilken talan förts i behörig ordning. Enligt 45 kap. 4 § första stycket RB ska åklagaren i stämningsansökan uppge den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande samt de bestämmelser som är tillämpliga. I artikel 6 i Europakonventionen föreskrivs bl.a. att var och en som anklagas för brott har rätt att i detalj underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom samt att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

Åklagarens uppgifter i en stämningsansökan ska därför tydligt klargöra för den tilltalade vad som läggs honom eller henne till last och alltså ange på vilka punkter han eller hon har att inrikta sitt försvar. Den tilltalade och hans eller hennes försvarare måste genom gärningsbeskrivningen få besked om inom vilken ram domstolen har möjlighet att fälla honom eller henne till ansvar. I händelse av

otydigheter och ofullständigheter i åklagarens gärningsbeskrivning har rätten en skyldighet att enligt 46 kap. 4 § andra stycket RB bedriva s.k. materiell processledning.

B. Min bedömning

I det här fallet framgick det inte tydligt av åtalet vad de oriktiga uppgifterna bestått i, dvs. vilka konkreta uppgifter som varit osanna eller i vilket hänseende de tilltalade förtigit sanningen. Såvitt framkommer av domen har åklagaren redogjort för det under huvudförhandlingen. Tingsrätten borde dock enligt min mening inte ha nöjt sig med detta från åklagarens sida. Tingsrätten borde ha bedrivit materiell processledning för att få åklagaren att klargöra de otydigheter och ofullständigheter som gärningsbeskrivningen innebar för domstolen och de tilltalade.

Prövning av de subjektiva rekvisiten i några brottmålsdomar

Under inspektionen granskades brottmål i vilka åklagaren hade väckt åtal för brott som enligt gärningsbeskrivningarna hade begåtts antingen uppsåtligen eller av oaktsamhet. I målen B 2395-17, B 2284-18 och B 2295-18 biföll tingsrätten åtalet utan att ta ställning till om det var fråga om ett uppsåtligt eller oaktsamt brott.

JO Lars Lindström: Av domarna framgår inte vilket av de alternativa subjektiva brottsrekvisiten som tingsrätten fann bevisat. Det är alltså oklart om de tilltalade dömdes för att ha begått brott uppsåtligen eller av oaktsamhet.

Bestämmande av påföljd

I mål B 2779-17 var den tilltalade åtalad för stöld och dömdes för detta till 30 dagsböter om 200 kr, trots att det i 8 kap. 1 § BrB endast anges fängelse i straffskalan. Tingsrätten avgjorde målet i den tilltalades utelämnade domskrivning. Tingsrätten avgjorde målet i den tilltalades utelämnade domskrivning. Det framgick inte av denna varför rätten fann skäl att frångå straffskalan.

JO Lars Lindström: Om det fanns skäl att frångå straffskalan borde dessa skäl ha framgått av domen.

Prövning av beslag

I mål B 696-17 hade misstänkt stöldgods tagits i beslag. I en dom biföll tingsrätten tre yrkanden från målsäganden beträffande beslagtagna föremål och ogillade tre andra sådana yrkanden. Tingsrätten uttalade sig inte om beslagen skulle bestå eller inte.

JO Lars Lindström: I 27 kap. 8 § femte stycket RB anges att när målet avgörs ska rätten pröva om beslaget ska bestå. I detta fall gjorde rätten alltså fel genom att inte ta ställning till beslagens bestånd.

Ersättning av allmänna medel till offentlig försvarare

I mål B 3218-17 tillerkändes en av de offentliga försvararna ersättning av allmänna medel med 160 451 kr. Det framgick inte av protokollet från huvudförhandlingen om tingsrätten hade hört åklagaren om försvararens ersättningsanspråk.

JO Lars Lindström: Enligt 1 § förordningen (2005:77) om kontroll av vissa ersättningsanspråk m.m. ska rätten höra åklagaren om ett ersättningsanspråk från en offentlig försvarare som yrkar ersättning av allmänna medel med 100 000 kr eller mer. Åklagaren ska yttra sig över den yrkade ersättningen för arbete, särskilt ersättningen för det arbete som utförts under förundersökningen. Att rätten har hört åklagaren om ersättningsanspråket och vad åklagaren yttrat i frågan bör dokumenteras av rätten, vilket inte skett i detta fall.

Hanteringen av information om ett straffidsbeslut

I mål B 1529-18 beslutade tingsrätten den 7 september 2018 att häkta en person såsom på sannolika skäl misstänkt för våld mot tjänsteman. Den 11 september 2018 inkom det till tingsrätten ett straffidsbeslut fattat av kriminalvården dagen innan. Av det framgick att den misstänkte hade börjat avtjäna ett tidigare utdömt fängelsestraff. Tingsrätten diarieförde straffidsbeslutet i fel mål (i ett tidigare avslutat brottmål avseende samma misstänkt) och skrivelsen föranledde därför ingen åtgärd. Den 19 september 2018 uppdagades detta och tingsrätten hävde häktningsbeslutet eftersom det inte längre fanns skäl att hålla den misstänkte häktad.

JO Lars Lindström: Det framstår som uppenbart att den felaktiga diarieföringen begåtts av misstag. Det finns ändå skäl för tingsrätten att se över sina rutiner i detta avseende så att en liknande situation inte uppstår igen.

Hanteringen av ett beslut om vite

I mål B 1712-16 var den tilltalade delgiven kallelse till en huvudförhandling vid äventyr av vite. När han inte kom till förhandlingen ställde tingsrätten in den eftersom utevaron utgjorde hinder för denna. Av protokollet från sammanträdet framgick inte att tingsrätten tillkännagav när ett beslut i vitesfrågan skulle meddelas. Dagen efter sammanträdet beslutade tingsrätten att döma ut vitet för den tilltalade eftersom det inte var sannolikt att han haft laga förfall för sin utevaro. I beslutet angavs att det kunde överklagas senast vid ett visst datum, vilket var tre veckor från dagen för beslutet.

JO Lars Lindström: Ett överklagbart beslut får i normalfallet överklagas inom tre veckor från den dag då tingsrätten meddelade beslutet. När tingsrätten fattar ett beslut under rättegången som inte meddelas vid ett sammanträde och det heller inte vid något sammanträde tillkännages när beslutet kommer att meddelas ska dock överklagandetiden räknas från den dag då klaganden fick del av beslutet (52 kap. 1 § andra stycket RB) .

Om tingsrätten hade tillkännagett vid sammanträdet att beslutet rörande vite skulle beslutas dagen efter, borde detta ha dokumenterats. I annat fall borde beslutet ha delgetts den berörde i enlighet med angivna regler.

Rättelse av en brottmålsdom

I mål B 617-18 hade rätten fattat ett beslut om rättelse av domen. Beslutet saknade överklagandehänvisning.

JO Lars Lindström: Jag har tidigare berört frågan om rättelse av domar, bl.a. i ett beslut den 29 februari 2012 (se JO 2012/13 s. 55, dnr 4715-2011) Av det beslutet med däri gjorda hänvisningar framgår bl.a. att ett beslut om rättelse av en dom är att anse som ett slutligt beslut. Eftersom det går att överklaga sådana beslut borde tingsrätten ha angett hur den som vill överklaga beslutet skulle gå till väga (30 kap. 10 § andra stycket RB).

Twistemål

Avsaknad av sammanställningar och tidsplaner – långsam handläggning m.m.

Under inspektionen granskades ett antal twistemål där det kunde konstateras att tingsrätten på olika sätt hade brustit i skyldigheten att driva förberedelsen av målen framåt mot ett snabbt avgörande. I vissa mål var handläggningen passiv eller annars omotiverat långsam och präglades helt eller delvis av avsaknaden av gjorda eller uppdaterade sammanställningar och tidsplaner. I några mål hade handläggningen helt stannat av. Som exempel kan nämnas följande:

Mål T 207-13, som avsåg ett skadeståndsanspråk, inleddes genom ett beslut den 16 januari 2013 om utbrytande av en skadeståndstalan ur ett brottmål. Den 13 september 2013 beslutade tingsrätten om avskrivning av målet beträffande en av kändarna. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 2 december 2013 och den 27 mars 2014 beslutade tingsrätten om gemensam handläggning med ett annat mål samt att handläggningen endast skulle ske i mål T 207-13.

Den 16 december 2014 höll tingsrätten ett nytt sammanträde för muntlig förberedelse. Den 21 april 2016 beslutade tingsrätten att den gemensamma handläggningen med det andra målet skulle upphöra. Den 9 november 2018 höll tingsrätten ett nytt sammanträde för muntlig förberedelse, dvs. fyra år efter det förra sammanträdet. Efter att parterna hade nått en överenskommelse avkunnade tingsrätten samma dag en dom i målet, nästan fem år och tio månader efter det att målet hade inletts.

Tingsrättens handläggning stannade av under perioden den 14 januari till den 2 juli 2015, den 17 september 2015 till den 4 mars 2016, den 7 juli till den 7 september 2016 och den 29 januari till den 30 maj 2018. En omfattande skriftväxling skedde i målet och parterna begärde och beviljades anstånd vid 33 tillfällen. Vid de två första sammanträdena för muntliga förberedelser skrevs det i protokollen från sammanträdena sammanställningar för målet. Vid det första sammanträdet för muntlig förberedelse upprättades det även en tidsplan som emellertid inte hölls och det upprättades inte någon ny tidsplan därefter.

Mål T 712-15, som gällde en fordran, anhängiggjordes genom ett överlämnande från Kronofogdemyndigheten den 20 mars 2015. Sammanträden för muntlig förberedelse hölls den 14 januari 2016 och den 7 mars 2018. Efter det första sammanträdet dröjde det till den 16 mars 2016 innan tingsrätten expedierade protokollet till parterna, alltså drygt två månader efter sammanträdet.

Tingsrättens handläggning stannade av under perioden den 17 juli till den 18 september 2017, den 19 oktober till den 5 december 2017 och den 28 december 2017 till den 2 mars 2018. En omfattande skriftväxling skedde i målet och parterna begärde och beviljades anstånd vid 25 tillfällen. Det upprättades inte någon sammanställning. Vid det sista sammanträdet för muntlig förberedelse upprättades en ofullständig tidsplan och det upprättades inte någon ny tidsplan därefter.

Mål T 3033-15, som gällde skadestånd m.m., inleddes genom en ansökan om stämning den 22 december 2015. Tingsrättens handläggning stannade av under perioden den 3 april till den 7 november 2017, med ett avbrott den 21 september 2017 då tingsrätten kallade till ett sammanträde för muntlig förberedelse att hållas den 7 november 2017 och bokade videolänk för detsamma. Tingsrättens handläggning stannade av på nytt under perioden den 18 april till den 28 juni 2018. En omfattande skriftväxling skedde i målet och parterna begärde och beviljades anstånd vid åtta tillfällen. Vid sammanträdet för muntlig förberedelse upprättades det en ofullständig tidsplan och det upprättades inte någon ny tidsplan därefter.

Mål T 870-16, som gällde klander av testamente, anhängiggjordes genom en ansökan om stämning den 6 april 2016. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 7 juni 2017. Den 11 augusti 2017 beslutade tingsrätten att avslå en jävsinvändning och den 28 november 2017 beslutade tingsrätten om ett editionsföreläggande. Tingsrättens handläggning stannade av under perioden den 10 januari till den 16 mars 2017 och den 21 juni till den 26 november 2018. En omfattande skriftväxling skedde i målet och parterna begärde och beviljades anstånd vid sju tillfällen. Det hade inte upprättats någon sammanställning eller tidsplan i målet.

Mål T 1340-16, som gällde en fordran, inleddes genom en ansökan om stämning den 26 maj 2016. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 22 november 2016. Den 15 februari 2017 upprättade tingsrätten en sammanställning som tillsammans med ett föreläggande översändes till parterna samma dag. I föreläggandet meddelade tingsrätten att förberedelsen skulle anses vara avslutad den 1 mars 2017. Den 1 mars 2017 inkom svaranden med en egen ansökan om stämning mot käranden som av tingsrätten hanterades som en ansökan om genstämning. Den 1 september 2017 upprättade tingsrätten en ny reviderad sammanställning. Tingsrättens handläggning stannade av under perioden den 15 november 2017 till den 23 januari 2018. Den sista händelsen som noterats i dagboksbladet var att svaranden och genkäranden gav in ett yttrande den 20 juni 2018 till tingsrätten. En relativt omfattande skriftväxling

skedde i målet och parterna begärde och beviljades anstånd vid sex tillfällen. Det hade inte upprättats någon tidsplan i målet.

Mål T 1809-16, som gällde äktenskapsskillnad samt frågor om vårdnad, boende och umgänge med barn, inleddes genom en ansökan om stämning den 22 juli 2016. Den 13 september 2016 beslutade tingsrätten om betänketid. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 10 januari 2017 och tingsrätten fattade den 25 januari 2017 ett interimistiskt beslut i fråga om vårdnaden och umgänget för barnet. Svaranden överklagade tingsrättens beslut till hovrätten som utsåg en god man för svaranden. Den 7 april 2017 beslutade hovrätten att dels skriva av målet i fråga om vårdnaden dels undanröja tingsrättens beslut om umgänge och återförvisa målet i den delen till tingsrätten för fortsatt handläggning.

Tingsrättens handläggning stannade av under perioden den 31 juli till den 17 november 2017. Efter viss skriftväxling avstannade tingsrättens handläggning på nytt under perioden den 22 december 2017 till den 20 juni 2018. Det hade inte upprättats någon sammanställning eller tidsplan i målet.

Mål T 2885-16, som gällde frågor om vårdnad och boende för ett barn, inleddes genom en ansökan om stämning den 21 november 2016. Sammanträden för muntlig förberedelse hölls den 4 april och den 4 december 2017. Den 10 september 2018 skulle ett nytt sammanträde för muntlig förberedelse hållas men det ställdes in och tingsrätten beslutade att svaranden skulle betala 2 000 kr i vite för sin utevaro. Tingsrättens handläggning stannade av helt under perioden den 22 februari till den 19 juni 2018. Det hade inte upprättats någon sammanställning eller tidsplan i målet.

Mål T 3277-16, som gällde en fordran, inleddes genom en ansökan om stämning den 30 december 2016. Den 10 februari 2017 bekräftade svaranden att han mottagit stämningsansökan men det dröjde till den 1 juni 2017 innan svarandens ombud gav in en fullmakt i original och till den 14 juni 2017 innan ombudet gav in ett svaromål. Parterna begärde och beviljades anstånd vid tio tillfällen. Tingsrätten hade inte hållit något sammanträde för muntlig förberedelse och inte heller upprättat någon tidsplan eller sammanställning.

JO Lars Lindström:

A. Rättslig reglering

I 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen, RF, finns ett uttryckligt krav på att en rättegång ska genomföras inom skälig tid. Vidare föreskrivs i 42 kap. 6 § tredje stycket RB att rätten ska driva förberedelsen av ett mål med inriktning på ett snabbt avgörande. Denna förpliktelse fullgör rätten främst genom formell processledning som består i olika åtgärder för att styra processens yttre förlopp, men även genom materiell processledning, som bl.a. innebär att rätten ska verka för att tvistefrågorna blir klarlagda. För att kunna fullgöra sin skyldighet är det

av vikt att rätten agerar med fasthet i båda nu nämnda avseenden och hela tiden är aktiv under förberedelsen.

Enligt 42 kap. 6 § fjärde stycket RB ska rätten upprätta en tidsplan för målets handläggning, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl är obehövligt. En omsorgsfullt upprättad tidsplan medför en uppstramning och effektivisering av förberedelsen och ger såväl parterna som rätten en god överblick över processen och vilka åtgärder som återstår att vidta för att få målet till ett avgörande (prop. 2004/05:131 s. 132 f). En tidsplan bör normalt innefatta en fullständig planering av målets handläggning, inklusive dag för huvudförhandling. I vissa mål kan det dock av olika skäl vara svårt att med säkerhet planera mer än de närmaste handläggningsåtgärderna. I sådana fall kan en första tidsplan vara mer begränsad, och då måste som regel en förnyad tidsplan upprättas senare under handläggningen av målet. I förarbetena betonas dock vikten av att tidsplanen så långt det är möjligt blir fullständig redan från början (prop. 1999/2000:26 s. 67 f).

Parterna och rätten har, som framgår av 42 kap. 6 § fjärde stycket RB, ett gemensamt ansvar för att fortlöpande kontrollera att en upprättad tidsplan kan hållas.

Enligt 42 kap. 16 § RB ska rätten dessutom göra en skriftlig sammanställning av parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas på, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl saknas behov av en sammanställning. En sådan sammanställning ger en god överblick över processen och vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att målet ska bli klart för avgörande. Den skapar även förutsättningar för en koncentrerad och effektiv huvudförhandling. Därtill tvingar arbetet med sammanställningen parterna att precisera sina ståndpunkter. En välskriven sammanställning kan också många gånger vara till stor hjälp vid domskrivningen (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 18 december 2018, Zeteo, kommentaren till 42 kap. 16 § RB).

När ett skriftligt svaromål har kommit in är presumtionen att ett sammanträde för muntlig förberedelse ska hållas (se 42 kap. 9 § tredje stycket RB). Om förberedelsen i för stor utsträckning bedrivs på så sätt att en skrivelse från den ena parten översänds till motparten med ett föreläggande att komma in med ett skriftligt yttrande inom en viss angiven tid finns det en risk att domstolen blir en ”brevlåda” för parternas skriftväxling. Handläggningstiden kan i många mål förkortas om rätten i större utsträckning tillämpar en ordning med muntlig förberedelse i syfte att klarlägga parternas ståndpunkter.

Det är även viktigt att rätten vid behov använder sig av de möjligheter att påskynda målet som RB tillhandahåller. Som exempel kan nämnas s.k. stupstocks förelägganden eller möjligheten att meddela att förberedelsen vid viss senare tidpunkt ska anses vara avslutad (42 kap. 15 och 15 a §§ RB) liksom möjligheten att hålla ytterligare ett eller flera sammanträden för muntlig

förberedelse i situationer då parternas processföring gör det svårt att effektivt driva förberedelsen framåt genom ett skriftligt förfarande.

B. *Min bedömning*

I några mål, t.ex. T 207-13, hölls inte den upprättade tidsplanen och det upprättades inte någon ny tidsplan trots att det inte kan sägas ha varit obehövt.

I några mål, t.ex. mål T 870-16, T 1809-16, T 2885-16 och T 3277-16, upprättades varken någon tidsplan eller någon sammanställning trots att det inte kan sägas ha varit obehövt. I några mål, t.ex. mål T 712-15, T 3033-15 och T 1340-16, upprättades inte någon tidsplan eller i varje fall ingen fullständig tidsplan trots att det inte kan sägas ha varit obehövt.

Jag noterar att sammanställningar hade gjorts i vissa mål, t.ex. T 207-13, men saknades i andra. Det är enligt min uppfattning ofta till fördel för handläggningen att en sammanställning upprättas eftersom denna åtgärd bidrar till att effektivisera handläggningen av tvistemålen. I några mål, t.ex. mål T 207-13, T 712-15 och T 870-16, synes rätten ha tillåtit en alltför omfattande skriftväxling och beviljat parterna alltför många anstånd. Domstolen har i dessa fall i princip fungerat som en sådan "brevlåda" som jag beskrivit ovan. Ett stort antal anstånd, även kortare sådana, riskerar naturligtvis att medföra att målets handläggningstid förlängs i inte oväsentlig mån. Jag anser därför att det finns skäl för domstolen att vara mer restriktiv med att bevilja anstånd.

Från det att målen anhängiggjordes vid tingsrätten till dess ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls tog det drygt tio månader i mål T 207-13, nästan tio månader i mål T 712-15, drygt ett år och tio månader i mål T 3033-15 samt cirka ett år och två månader i mål T 870-16. I mål T 3277-16 hade det efter drygt ett år och elva månader fortfarande inte hållits ett sammanträde för muntlig förberedelse. Detta är anmärkningsvärt eftersom det i de allra flesta fall är till fördel för handläggningen av ett mål att ett sammanträde hålls i ett så tidigt skede som möjligt.

I mål T 712-15, T 870-16, T 1340-16, T 1809-16 och T 2885-16 hade tingsrättens handläggning avstannat under olika långa perioder. Varje enskilt uppehåll medför naturligtvis att målets handläggning fördröjs i onödan. Jag vill här återigen betona rättens skyldighet att vara aktiv under handläggningen och att driva förberedelsen framåt mot ett avgörande.

Jag vill också påpeka att sådana långa uppehåll i handläggningen som förekommit i mål T 207-13 och T 3033-15 givetvis inte är acceptabla. Det är inte heller godtagbart att tingsrätten dröjt med att expediera ett protokoll från ett sammanträde för muntlig förberedelse under så lång tid som i mål T 712-15.

En deldom på äktenskapsskillnad

I mål T 1809-16 meddelade tingsrätten en deldom på äktenskapsskillnad mellan parterna den 17 november 2017. Av tingsrättens dagboksblad framgick att deldomen expedierades samma dag till parterna samt ena partens ombud och andra partens gode man. Deldomen skickades även på översättning från svenska till ett annat språk. När den översatta deldomen kom in till tingsrätten den 11 december 2017 sändes den samma dag till svaranden, som direkt gav in en skrift, vilken skickades på översättning till svenska. Översättningen kom in till tingsrätten den 22 december 2017 och av den framgick bl.a. följande:

Jag [...] klagar över domen med mål nr T 1809-16 Luleå akt bilaga 65

Jag klagar över domstolens dom av den anledningen att jag inte alls har kunnat prata med [...].

Aktbilaga 65 avsåg översättningen av domen som hade skickats till svaranden den 11 december 2017. Efter att översättningen av svarandens skrift hade kommit in till tingsrätten stannade handläggningen av till den 20 juni 2018 då tingsrätten förelade parterna att slutligt bestämma sin talan, redogöra för de omständigheter som åberopades i den mån de inte tidigare hade angetts och lämna uppgift om nuvarande förhållanden samt ange om något umgänge medgavs. När parterna hade yttrat sig expedierade tingsrätten ”Laga kraft bevis på deldom” till Skatteverket den 4 september 2018.

JO Lars Lindström: Enligt 2 § 1 förordningen (1987:1022) om äktenskapsregistret ska tingsrätten sända in uppgifter till äktenskapsregistret om bl.a. domar varigenom domstolen har dömt till äktenskapsskillnad. Vidare framgår av 4 § i samma förordning att en uppgift om en dom eller ett beslut ska sändas till äktenskapsregistret inom tre dagar från det att tiden för att överklaga avgörandet gick ut. Det ska också anges om något överklagande har skett. Enligt 3 a § första stycket förordningen (1983:490) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter beträffande äktenskapsskillnader m.m. ska en domstol dessutom, när den har avgjort ett mål genom vilket ett äktenskap upplösts och avgörandet har fått laga kraft, genast sända en underrättelse till Skatteverket om avgörandet och när det fick laga kraft.

Av handlingarna i målet framgår inte att tingsrätten tog ställning till den skrift där svaranden angav att han klagade över domen. Tingsrätten borde antingen ha beslutat om avvisning av överklagandet för att det hade kommit in för sent (se 50 kap. 3 § RB) eller, om det inte kommit in för sent, sänt det och övriga handlingar i målet utan dröjsmål till hovrätten (se 50 kap. 5 § RB och 35 § förordningen [1996:271] om mål och ärenden i allmän domstol). Tingsrätten skulle också ha skickat en underrättelse om avgörandet till äktenskapsregistret inom tre dagar från det att tiden för att överklaga avgörandet gick ut och samtidigt angett att ett överklagande kommit in. Tingsrätten skulle slutligen, när avgörandet hade fått laga kraft, skickat en underrättelse till Skatteverket om avgörandet och när det fick laga kraft. Såvitt framgår underrättades aldrig

äktenskapsregistret och tingsrätten underrättade Skatteverket först nio månader efter det att domen enligt domstolen vunnit laga kraft.

En fråga om rättegångshinder

I mål T 1800-18 ansökte två makar gemensamt om äktenskapsskillnad. I ett protokoll den 19 september 2018 antecknade tingsrätten att parterna hade förelagts att betala ansökningsavgiften samt inkomma med personbevis senast den 3 september 2018 men varken betalat avgiften eller kommit in med ett personbevis. Tingsrätten uttalade att ansökan därför var för ofullständig för att utgöra en grund för rätten. I sitt beslut skrev tingsrätten ”Tingsrätten avslår parternas gemensamma ansökan om äktenskapsskillnad”.

JO Lars Lindström: I 42 kap. 3 § RB föreskrivs att rätten, om en ansökan om stämning är ofullständig, ska förelägga kändanden att avhjälpa bristen. Detsamma gäller om föreskriven ansökningsavgift inte har betalats. 42 kap. 4 § RB reglerar den situationen att ett föreläggande enligt 3 § inte har följts. Ansökningen ska då avvisas om den är så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kan läggas till grund för en rättegång eller om underlåtenheten avser betalning av ansökningsavgiften.

Av protokollet framgår att sökandena hade underlåtit att bifoga ett personbevis. Den bristen kan inte ha lett till att ansökningen var så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kunde läggas till grund för handläggningen av den gemensamma ansökan och rättsens uttalande att ansökan var ”för ofullständig för att utgöra en grund för rätten” var inte korrekt. Däremot utgjorde den omständigheten att ansökningsavgiften inte hade betalats ett rättegångshinder som enligt 42 kap. 4 § RB borde ha föranlett rätten att avvisa, och alltså inte avslå, ansökan.

En fråga om sekretess

I mål FT 2028-17, som gällde en fordran, hade tingsrätten beslutat att avslå svarandens yrkande om edition. I beslutet angavs under rubriken Svarande ”Sekretess, se Partsbilaga sekretess”. Till beslutet fogades en bilaga innehållande svarandens namn, personnummer och adress. Det fanns inte något förordnande om sekretess i tingsrättens beslut. I ett senare slutligt beslut avskrev tingsrätten målet från vidare handläggning. På nytt angavs under rubriken Svarande i beslutet ”Sekretess, se Partsbilaga sekretess”. Tingsrätten beslutade även att sekretessen enligt 22 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, beträffande uppgifter som kunde röja svarandens identitet skulle bestå samt att samma sekretessbestämmelse skulle vara tillämplig på identitetsuppgifterna i Partsbilaga sekretess till beslutet.

JO Lars Lindström: I 43 kap. 8 § första stycket OSL föreskrivs bl.a. att en sekretessbestämmelse som gäller för en uppgift i ett mål eller i ett ärende i domstolens rättskipande eller rättsvårdande verksamhet upphör att vara tillämplig i målet eller i ärendet om uppgiften tas in i en dom eller ett slutligt beslut i samma mål eller ärende. Detsamma gäller om uppgiften tas in i ett

beslut som inte är slutligt om beslutet innebär att domstolen tar ställning till om en tvångs- eller säkerhetsåtgärd ska riktas mot någon enskild. Enligt andra stycket i samma lagrum ska första stycket inte tillämpas om domstolen i sitt avgörande har förordnat att sekretessbestämmelsen ska vara tillämplig även i fortsättningen. Av förarbetena till 43 kap. 8 § OSL framgår att sådana beslut som inte är slutliga och som omfattas av bestämmelsen bl.a. kan vara förelägganden i tvistemål om edition samt att även avslagsbeslut omfattas av bestämmelsen (prop. 2015/16:144 s. 38 f).

På grund av sekretessförordnandet i tingsrättens slutliga beslut utgår jag från att tingsrättens avsikt var att sekretessen för svarandens identitet skulle bestå. Genom att tingsrätten inte förordnade om sekretess i beslutet att avslå svarandens yrkande om edition blev uppgifterna om svarandens identitet i bilagan till beslutet emellertid offentliga.

Jag vill framhålla vikten av att den som behandlar uppgifter som är sekretessreglerade sköter detta med stor omsorg och noggrannhet. Bristar i den hanteringen kan leda till allvarliga konsekvenser för den enskilde.

Omfattande och onödiga bilagor till tvistemålsdomar

I mål T 2654-18 prövades en tvist rörande ett kreditavtal. Efter att svaranden hade underlåtit att ge in ett svaromål inom föreskriven tid avgjorde tingsrätten målet genom en tredskodom den 30 oktober 2018. I domen hänvisade tingsrätten beträffande yrkanden och grunder till en stämningsansökan som utgjorde en bilaga till domen. Stämningsansökan var i sin tur försedd med tre bilagor som också bifogades tingsrättens dom; bilaga 1 var det tväsidiga kreditavtalet, bilaga 2 utgjorde de allmänna villkoren för lån hos käranden och omfattade hela 17 sidor (bl.a. upplysningar om autogiro, en längre redogörelse för villkoren i försäkringen samt information om distansavtalslagen och försäkringsförmedlingslagen) och bilaga 3 var ett hindersbevis som visade att ett försök att delge svaranden en ansökan om betalningsföreläggande hade misslyckats.

Även målen T 1174-17 och T 2321-17 hade avgjorts genom tredskodomar som beträffande yrkanden och grunder hänvisade bl.a. till stämningsansökningar och bilagor till dessa. Flera av bilagorna innehöll till stor del omfattande och onödig information. I mål T 1174-17 fanns bl.a. en handling som var så suddig att den inte gick att tyda och i mål T 2321-17 fanns bl.a. ett flertal inaktuella folkbokföringsuppgifter för svaranden.

JO Lars Lindström: I 17 kap. 7 § RB finns bestämmelser om vad en tvistemålsdom ska innehålla. Domen ska i skilda avdelningar ange bl.a. domslutet, parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas på och domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet. Enligt 17 kap. 8 § RB får dock en tredskodom utfärdas i förenklad form. Av 22 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol framgår att innehållet i en dom som utfärdas i förenklad form inte behöver redovisas i

skilda avdelningar och att de omständigheter som yrkanden eller bestridanden grundas på får redovisas i en bilaga. Det finns alltså inget hinder mot att i en tredsdom redovisa de omständigheter som kärandens yrkande grundas på genom att hänvisa till en domsbilaga. Målsättningen måste dock vara att utforma en dom så att den blir begriplig för alla som tar del av den samt att onödig information som saknar betydelse för sammanhanget undviks.

Jag har tidigare framhållit (se t.ex. protokollet från min inspektion av Blekinge tingsrätt den 11–13 november 2014, dnr 6003-2014) att de handlingar som fogas till en dom bör vara av betydelse för redovisningen av de omständigheter som kärandens yrkanden grundas på. I ovan nämnda mål T 2654-18 redogjorde tingsrätten för dessa genom att hänvisa till stämningsansökan och bilagorna 1–3 till denna men bilagorna 2–3 innehöll till stor del helt onödig information. Även tredsdomarna i målen T 1174-17 och T 2321-17 hade bilagor som var både otydliga och onödiga. Jag anser inte att det är lämpligt att utforma tredsdomar på det sätt som tingsrätten gjort då det leder till att domarna blir svårlästa och överskådliga.

Rättelse av en tvistemålsdom

I mål T 1708-16 hade den dömande domaren fattat beslut om rättelse av domslutet. Beslutet saknade överklagandehänvisning.

JO Lars Lindström: Jag har tidigare berört frågan om rättelse av domar och då konstaterat att ett beslut om rättelse är att anse som ett slutligt beslut (se protokollet från min inspektion av Blekinge tingsrätt den 11–13 november 2014, dnr 6003-2014, med däri gjorda hänvisningar). Eftersom det gick att överklaga rättelsebeslutet (49 kap. 3 § första stycket RB) skulle tingsrätten i beslutet ha angett hur den som ville överklaga skulle gå till väga (17 kap. 12 § andra stycket RB).

Ärenden

Beslut om särskild företrädare för barn

I flera ärenden där tingsrätten hade förordnat en särskild företrädare för barn framgick inte av besluten vilken eller vilka misstänkta gärningar som låg till grund för förordnandena (se bl.a. Ä 2478-18 och Ä 2802-18).

JO Lars Lindström: En särskild företrädare ska, i stället för barnets vårdnadshavare, som ställföreträdare ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång, se 3 § lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. Avgränsningen till en pågående förundersökning och efterföljande rättegång i en eller flera instanser motiveras av det grundläggande syftet med förordnandet, dvs. att med anledning av vissa bestämda misstankar om brott ta till vara barnets intresse under förundersökning och i rättegång. För att undvika oklarheter i fråga om förordnandets räckvidd är det angeläget att domstolen i ett beslut om förordnande så långt som möjligt

preciserar vilken eller vilka misstänkta gärningar som ligger till grund för förordnandet (se prop. 1998/99:133 s. 29).

Långsam och bristfällig handläggning av ärenden om ställföreträdarskap

I några ärenden om ställföreträdarskap framkom att handläggningen under en längre tid varit passiv. Följande ärenden bör särskilt nämnas:

I ärende Ä 2298-16 hade huvudmannen den 26 september 2016 ansökt om dels att hennes förvaltarskap omfattande förvaltningen av hennes egendom dels att godmanskapet omfattande att bevaka hennes rätt och att sörja för hennes person skulle upphöra. Den 22 maj 2017 förordnade tingsrätten ett rättegångsbiträde enligt 20 kap. 2 a § föräldrabalken, FB, för huvudmannen. Den 7 juni 2017 höll tingsrätten ett sammanträde. Av protokollet framgick att huvudmannen yrkade att förvaltarskapet och godmanskapet skulle upphöra. Efter sammanträdet förekom viss skriftväxling med Överförmyndarnämnden i Luleå kommun och med rättegångsbiträdet, som bl.a. gav in en kostnadsräkning den 5 oktober 2017. Mellan den 13 december 2017 och den 26 oktober 2018 vidtogs inga åtgärder i ärendet. Den 16 november 2018 beslutade tingsrätten att förvaltarskapet och godmanskapet skulle upphöra.

I ärende Ä 691-17 hade en person den 9 mars 2017 ansökt om att en god man skulle förordnas för honom. Ärendet avgjordes den 16 november 2018, dvs. efter ett år och åtta månader. Under handläggningen förekom ett uppehåll mellan den 21 september 2017 och den 11 juli 2018, då inga åtgärder vidtogs.

I ärende Ä 1271-17 hade huvudmannen tillsammans med sin gode man den 5 maj 2017 ansökt om att godmanskapet skulle upphöra och ersättas av ett förvaltarskap. Den 27 juli 2017 lämnade Överförmyndarnämnden i Luleå kommun in ett yttrande där det framgick att överförmyndarnämnden tillstyrkte att ett förvaltarskap skulle anordnas. Till yttrandet var fogat ett läkarintyg där det framgick att huvudmannen var ur stånd att vårda sin egendom. Därefter förekom flera uppehåll i handläggningen, bl.a. vidtogs inga åtgärder mellan den 9 mars och den 26 september 2018, då tingsrätten förordnade ett rättegångsbiträde enligt 20 kap. 2 a § FB för huvudmannen. Den 20 november 2018 avslutades ärendet genom att tingsrätten beslutade att godmanskapet skulle upphöra.

Ärende Ä 2324-17 avsåg upphörande av godmanskap. Ansökan kom in till tingsrätten den 4 september 2017. Ärendet avgjordes den 14 november 2018, alltså efter mer än ett år och två månader. Under handläggningen förekom ett uppehåll mellan den 20 december 2017 och den 21 maj 2018, då inga åtgärder vidtogs.

Vid inspektionen uppmärksammades även ett antal ärenden om bl.a. anordnande av godmanskap i vilka det hade varit uppehåll i handläggningen på upp till nio månader (se t.ex. Ä 1920-17, Ä 135-18, Ä 156-18, Ä 1397-18, Ä 1707-18 och Ä 2029-18).

JO Lars Lindström: Domstolen har ett ansvar för att avgöra sina ärenden inom skälig tid. När det gäller ärenden om ställföreträdarskap har jag tidigare uttalat att det är angeläget att den som behöver hjälp av en god man eller en förvaltare med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person kan få den hjälpen utan dröjsmål (se protokollet från min inspektion av Eskilstuna tingsrätt den 18–20 december 2017, dnr 8163-2017). Det är lika viktigt att den som vill att ett godmanskap eller förvaltarskap ska upphävas kan få sin sak prövad utan dröjsmål.

Det är ytterst domstolen som har ansvaret för att hämta in den utredning och vidta de åtgärder som krävs för att kunna ta ställning i ett ärende, se 12 § lagen (1996:242) om domstolsärenden. Eftersom förfarandet i huvudsak är skriftligt är det viktigt att handläggningen är effektiv och klarläggande för både domstolen och parterna. Domstolens skyldighet att skaffa sig ett underlag för sitt beslut måste också vägas mot att skriftväxlingen inte blir onödigt omfattande eller utan skäl drar ut på tiden. Skriftväxlingen bör avbrytas när ett fortsatt kommunicerande framstår som obehövligt för att kunna pröva ärendet i sak.

Det är oacceptabelt att tingsrätten låtit flera ärenden i angelägna frågor om ställföreträdarskap blivit liggande utan åtgärder under flera månader. Särskilt anmärkningsvärd framstår handläggningen i ärende Ä 2298-16 där det tog nästan ett år och sex månader från det att tingsrätten höll ett sammanträde i ärendet – och ärendet därefter föreföll vara klart för avgörande – till dess det avgjordes och huvudmannen fick sitt förvaltarskap och sitt godmanskap upphävt, och mer än två år efter det att ansökan gavs in till domstolen.

Enligt 20 kap. 2 a § FB ska rätten i ett ärende om anordnande av förvaltarskap eller utvidgning av ett förvaltarskaps omfattning, där det inte förordnats en god man enligt 2 § andra stycket (dvs. ärenden där den enskilde uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida skada av att få del av handlingarna i ärendet), förordna ett biträde att bevaka den enskildes rätt. Ett rättegångsbiträde ska också förordnas, om den som har förvaltare begär att förvaltarskapet ska upphöra eller att förvaltarskapets omfattning ska inskränkas. Det är endast när det är uppenbart att något biträde inte behövs som rätten kan underlåta att förordna ett sådant.

I ärendena Ä 2298-16 och Ä 1271-17 tog det nästan åtta månader respektive nästan ett år och fyra månader innan tingsrätten tog ställning till om ett rättegångsbiträde skulle förordnas, vilket naturligtvis inte är acceptabelt.

Bristande redovisning av en förvaltares inställning i ett beslut om ställföreträdarskap

I ärende Ä 46-18 hade en person ansökt om att hennes förvaltarskap skulle upphöra. Genom ett beslut den 8 november 2018 upphävde tingsrätten förvaltarskapet då man ansåg att kriterierna för ett förvaltarskap inte längre var uppfyllda. I beslutet angav tingsrätten att förvaltaren hade yttrat sig och ”i

huvudsak anfört att [AA] har dålig uppfattning om ekonomi och pengar”. Vid genomgången av handlingarna i ärendet framgick dock att förvaltaren dessutom hade uppgett bl.a. att hon ansåg att det var ”absolut nödvändigt” att huvudmannen hade ett förvaltarekap och också förklarat varför hon hade den inställningen.

JO Lars Lindström: Tingsrätten hade förelagt förvaltaren att yttra sig över huvudmannens ansökan om att förvaltarekapet skulle upphöra och förvaltaren hade redovisat en tydlig inställning i den frågan. Tingsrätten valde i beslutet att redovisa denna inställning endast genom en mycket kortfattad, och närmast missvisande, tolkning. Uppgiften att förvaltaren ansåg att det var absolut nödvändigt att huvudmannen alltså hade ett förvaltarekap och skälen för detta borde enligt min mening också ha redovisats i beslutet.

Långsam och bristfällig handläggning av andra ärenden

Ärende Ä 270-18 inleddes den 29 januari 2018 genom en ansökan om boutredningsman. Den 29 mars 2018 skickade tingsrätten ett föreläggande till motparterna i ärendet. Den 10 och 11 april 2018 yttrade sig två av motparterna. Därefter vidtogs inga åtgärder i ärendet förrän den 19 november 2018, dvs. mer än sju månader senare, då tingsrätten skickade ett föreläggande till parterna samt den 22 november 2018 då yttrandena som gavs in i april kommunicerades med övriga parter.

Ärende Ä 1033-18 inleddes den 11 april 2018 genom ett överklagande av ett beslut om betalningsansvar för en felparkeringsavgift. Den 2 maj 2018 upprättade tingsrätten en tjänsteanteckning efter ett samtal med klagandens ombud. Därefter vidtogs inga åtgärder i ärendet förrän den 30 november 2018, dvs. sju månader senare, då tingsrätten på nytt upprättade en tjänsteanteckning efter ett samtal med klagandens ombud. Den 3 december 2018 avslog tingsrätten överklagandet.

JO Lars Lindström: Det är inte godtagbart att ärendena blivit liggande utan åtgärd i sju månader.

Dröjsmål med att hålla en konkursförhandling

I ärende K 2819-18 kom borgenärens konkursansökan in till tingsrätten den 10 oktober 2018. Den 16 oktober 2018 skickade tingsrätten ut kallelser till en konkursförhandling som skulle hållas den 29 oktober 2018. Den 23 oktober 2018 medgav gäldenären konkursansökan, och förhandlingen ställdes därför in.

JO Lars Lindström: Upptas en borgenärs konkursansökan, ska rätten sätta ut en förhandling för prövning av ansökningen. Förhandlingen ska hållas inom två veckor från det att ansökningen kom in till rätten. Om det finns särskilda skäl får den hållas senare, dock senast inom sex veckor, se 2 kap. 16 § första och andra styckena konkurslagen (1987:672). Särskilda skäl att hålla förhandlingen senare än inom två veckor kan bl.a. vara förutsebara delgivningssvårigheter eller att gäldenären behöver längre rådrum, t.ex. om han

eller hon vistas utomlands eller om gäldenärens ekonomiska förhållanden är svårbedömda (se prop. 1986/87:90 s. 199).

I det aktuella ärendet tog det två veckor och fem dagar från det att borgenärens konkursansökan kom in till tingsrätten till dess den avsåg att hålla konkursförhandlingen. Huvudregeln om att en förhandling ska hållas inom två veckor har alltså inte följts. Det framgår inte av handlingarna att det fanns några särskilda skäl till att förhandlingen inte kunde hållas tidigare.

Känsliga uppgifter i ett beslut om utmätning

I ärende Ä 2187-18 hade en person överklagat ett beslut av Kronofogdemyndigheten angående utmätning av hennes lön. Tingsrätten avlog överklagandet genom ett beslut den 24 september 2018. I beslutet hänvisade tingsrätten, för att redovisa det som klaganden hade fört fram i ärendet, till en inläga som utgjorde en bilaga till beslutet. I bilagan fanns bl.a. uppgifter om både klagandens och hennes mans hälsotillstånd.

JO Lars Lindström: I 28 § lagen (1996:242) om domstolsärenden och 23 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol framgår vad ett beslut ska innehålla. Jag har ovan beträffande domar i tvistemål uttalat att onödig information som saknar betydelse för sammanhanget bör undvikas. Detsamma gäller vid utformningen av slutliga beslut i ärenden och särskilt känsliga uppgifter. Jag anser att det i detta fall var olämpligt att utforma beslutet på det sätt som tingsrätten gjorde.

Bristande bevakning av boutredningsmäns redovisningsskyldighet

I ärende Ä 1043-16 förordnade tingsrätten den 15 juli 2016 AA att som boutredningsman förvalta dödsboet efter BB. Den 21 november 2018 lade tingsrätten upp ett redovisningsärende (Ä 3316-18) och samma dag skickade tingsrätten ett föreläggande till boutredningsmannen att denne skulle ge in en underrättelse enligt 19 kap. 14 a § andra stycket ÄB avseende medelsförvaltningen under 2016 och 2017 senast den 5 december 2018.

I ärende Ä 2755-16 förordnade tingsrätten den 2 februari 2017 AA att som boutredningsman förvalta dödsboet efter BB. Den 20 november 2018 lade tingsrätten upp ett redovisningsärende (Ä 3291-18) och den 21 november 2018 skickade tingsrätten ett föreläggande till boutredningsmannen att denne skulle ge in en underrättelse enligt 19 kap. 14 a § andra stycket ÄB avseende medelshanteringen under 2017 senast den 5 december 2018.

I ärende Ä 95-17 förordnade tingsrätten den 20 februari 2017 AA att som boutredningsman förvalta dödsboet efter BB. Den 20 november 2018 lade tingsrätten upp ett redovisningsärende (Ä 3271-18) och den 21 november 2018 skickade tingsrätten ett föreläggande till boutredningsmannen att denne skulle ge in en underrättelse enligt 19 kap. 14 a § andra stycket ÄB avseende medelsförvaltningen under 2017 senast den 5 december 2018.

I ärende Ä 1044-17 förordnade tingsrätten den 16 maj 2017 AA att som boutredningsman förvalta dödsboet efter BB. Den 20 november 2018 lade tingsrätten upp ett redovisningsärende (Ä 3268-18) och den 21 november 2018 skickade tingsrätten ett föreläggande till boutredningsmannen att denne skulle ge in en underrättelse enligt 19 kap. 14 a § andra stycket ÄB avseende medelsförvaltningen under 2017 senast den 5 december 2018.

JO Lars Lindström: En boutredningsman är gentemot dödsbodelägarna redovisningsskyldig för sin förvaltning (19 kap. 15 § ÄB). Redovisningen ska avges i samband med att förvaltningen upphör, dvs. då uppdraget slutförts eller när boutredningsmannen dessförinnan entledigas av annan anledning. Dessutom ska en boutredningsman, enligt 19 kap. 14 a § ÄB, före den 1 april varje år tillställa minst en av dödsbodelägarna en redovisning för medelsförvaltningen under föregående år. Övriga dödsbodelägare samt rätten ska samtidigt underrättas om vem eller vilka av dödsbodelägarna som tillställts årsredovisningen.

Vid det inledande samtalet uppgav lagmannen att tingsrätten tidigare inte hade haft någon rutin för att kontrollera att boutredningsmännen fullgjorde sin årliga redovisningsskyldighet men att man uppmärksammade detta i samband med JO:s skrivelse till tingsrätten inför inspektionen. Tingsrätten hade nu infört sådana rutiner.

I de ovan redovisade ärendena dröjde det upp till ett och ett halvt år från det att redovisningsskyldigheten enligt 19 kap. 14 a § ÄB inträdde till dess att tingsrätten kontaktade boutredningsmännen genom förelägganden i november 2018. Eftersom tingsrätten tidigare inte haft några rutiner för att kontrollera att boutredningsmännen fullgjort sin årliga redovisningsskyldighet finns det sannolikt andra fall där tingsrätten inte förelagt boutredningsmännen att inkomma med underrättelser. Tingsrätten borde givetvis ha haft sådana rutiner tidigare och varit mer aktiv i sin kontrollfunktion.

Övrigt

Utformningen av rum där frihetsberövade personer kunde placeras

Tingsrätten hade sex rum där frihetsberövade personer kunde placeras under sin vistelse i domstolens lokaler. Rummen var möblerade med en bänk, ett bord och en stol – samtliga möbler fastmonterade i golvet – samt en signalanordning. Eftersom rummen låg i källarplanet saknade de fönster.

Rummen kunde endast öppnas och stängas utifrån med en titthålsförsedd dörr. Rummen hade en golvyta på drygt fem kvadratmeter, volymen var drygt tolv kubikmeter och höjden var 2,40 meter. I anslutning till rummen fanns en toalett med en signalanordning.

JO Lars Lindström: Sedan 2011 fullgör JO de uppgifter som ankommer på ett nationellt besöksorgan enligt det fakultativa protokollet den 18 december 2002 till FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande

behandling eller bestraffning (Opcat). För att fullgöra uppdraget biträds ombudsmännen av en särskild enhet, den s.k. Opcat-enheten. Enhetens huvudsakliga uppgift är att på ombudsmännens uppdrag genomföra inspektioner på platser där människor hålls frihetsberövade. Under 2018 hade enheten ett särskilt fokus på transporter av frihetsberövade personer.

I samband med Opcat-enhetens inspektioner av Kriminalvårdens lokaler har man konstaterat att det finns skillnader i hur transportutrymmena där frihetsberövade personer kan placeras är utformade och hur dessa används. Av den anledningen har JO inlett ett särskilt initiativärende (JO:s ärende med dnr 7286-2018) för att utreda användandet av utrymmena inom Kriminalvårdens häktesverksamhet. Jag har därför under denna inspektion även inspekterat tingsrättens utrymmen avsedda för frihetsberövade personer.

I förordningen (2014:1108) om utformningen av häkten och polisarrestar finns föreskrifter om hur ett förvaringsrum i häkten och polisarrestar ska utformas. Enligt 2 § ska ett sådant rum ha en golvyta på minst sex kvadratmeter, dess kubikinnehåll ska vara minst 15 kubikmeter och rumshöjden minst 2,40 meter. Rummet ska vidare vara försett med ett fönster så att det får tillräckligt med dagsljus. Enligt 5 § får ett rum i en polisarrest avvika från kraven på golvyta, kubikinnehåll och rumshöjd med högst fem procent. Om det finns särskilda skäl med hänsyn till tillfälliga behov får ett rum som inte används stadigvarande även avvika från kraven på bl.a. att det ska vara försett med fönster.

Det finns inte något regelverk som anger hur utformningen ska vara av de rum där frihetsberövade personer kan placeras under sin vistelse i domstolarna. Den angivna förordningen om utformningen av häkten och polisarrestar bör dock kunna ge vägledning. Tanken med rummen vid domstolarna är att frihetsberövade personer endast ska kunna placeras där under kortare stunder i samband med förhandlingar vid domstolarna. Man bör därför enligt min mening kunna acceptera att sådana rum avviker mer än fem procent från de storlekskrav som ställs i förordningen och att rummen saknar fönster. En sådan avvikelse kan dock inte vara alltför stor och det bör inte accepteras att använda sådana utrymmen som egentligen inte kan betecknas som rum.

Jag har därför inga synpunkter på tingsrättens rum för placering av frihetsberövade personer.